

DOKUMENAT SINODE BISKUPA O DANAŠNJOJ SITUACIJI NA PODRUČJU TEOLOGIJE

Dr Franjo kard. ŠEPER

Nema sumnje da se u ovo postkoncilsko vrijeme zapaža neko vrenje, nemir, dezorijentacija, ne samo na području liturgije i crkvene discipline nego i na području crkvene doktrine. Sv. otac, koji je ozbiljno shvatio II vatikanski koncil i koji želi da ga dosljedno provede, često puta upozorava u svojim govorima na to stanje nesigurnosti i ne krije svoje zabrinutosti. Stoga je i odredio da se na dnevni red Sinode biskupa, u rujnu i listopadu 1967, stavi točka koja je u pripremljenom materijalu nosila naslov »De opinionibus periculosus hodiernis necnon de atheismo«. Taj je materijal, uz ostali materijal Sinode, bio raspravljen na svim biskupskim konferencijama, a predstavnici pojedinih konferencija trebali su na Sinodi izraziti o tomu mišljenje svoje konferencije.

Diskusija o ovom predmetu počela je na Sinodi 4. X 1967, pošto je prethodno kard. Browne stvar prezentirao svojim referatom, i trajala je sve do 10. X. Jednoj od tih sjednica (5. X.) prisustvovao je i sveti otac.

Poslovni red Sinode predviđa da se za pojedine predmete mogu formirati posebne »commissiones studiorum«. Kako se ovaj predmet smatrao naročito važnim, predsjedatelji su nakon završene diskusije najavili formiranje komisije koja će u roku od 10 dana napraviti sintezu onoga što su sinodalni oci rekli o ovom predmetu i koja će to u obliku referata (realno) iznijeti pred Sinodu. Nije, dakle, sasvim točno što je bilo javljeno i u nekim katoličkim listovima da je komisija imala sastaviti neki novi dokument, jer da »dokument sastavljen od kard. Brownea« nije zadovoljio sinodalne oce. Kard. Browne samo je držao referat kojim je Sinodi prezentirao već prije poslani materijal, materijal za diskusiju. A komisija je imala zadatak stvoriti sintezu diskusije.

Prema poslovniku Sinode izabranima su se smatrali oni koji su dobili apsolutnu (natpolovičnu) većinu glasova. Ako se ta većina nije postigla, trebalo je obaviti drugo glasovanje pri kojem se smatraju izabranima oni koji su redom postigli relativnu većinu glasova. Kod prvog glasovanja, 11. X, ni jedan član Sinode nije dobio natpolovične većine. Stoga je obavljeno drugo glasovanje, 12. X, i tu je izabrano 8 članova komisije. Idući dan proglašena su imena još četvorice članova koje je imenovao sv. otac.

Prije početka rada komisije neki su izražavali bojazan da će ona olako uzeti današnje pogibelji za vjeru, kao da uopće nema razloga za zabrinutost, dok su drugi mislili da će komisija u svom izvještaju jednostavno osuditi rad teologa. Ni jedna ni druga bojazan nije se ispunila. Uostalom, komisija nije imala zadaću iznijeti mišljenje svojih članova, nego sintetizirati ono što su oci u diskusiji rekli.

Tako je nastao dokument, zapravo izvještaj, koji je — uz apel za mir u svijetu — jedini publicirani dokument Sinode. Dokument je u hrvatskom prijevodu odštampan u »Svescima — kršćanska sadašnjost« 6, str. 10-15.

U ovom referatu želim iznijeti kratak prikaz dokumenta, uz eventualne primjedbe.

Dokument ima tri dijela.

I DIO: OPIS SITUACIJE I ANALIZA UZROKA

Kao uzroci današnjih poteškoća ili krize (dokument upotrebljava izraz *discrimen*) navodi se:

1. opća današnja *kriza civilizacije i kulture*. O toj krizi govori izričito koncilski konstitucija »*Gaudium et spes*«. Danas je čitav svijet u previranju, pa nije čudo da to previranje prelazi i na područje vjere. Doživljavamo evoluciju struktura i načina mišljenja, formira se drugačije poimanje čovjeka i svijeta. Strmoglavni napredak znanosti, tehnike i uopće civilizacije toliko apsorbira čovjeka da sve više gubi interes za svrhunaravno. Za ilustraciju takvog duševnoga stanja donosim ovdje pasuse iz pisma jednog inženjera koji radi na području atomske fizike i koji je bio praktičan katolik, ali ga je rad u njegovoj struci toliko zakupio da je njegova vjera došla u pitanje: »Dok sam bio student i mladi inženjer bez teških odgovornosti, naišao sam na vrlo malo teškoća da spojim svoj religiozni život s interesom za znanost. Ali kasnije se je odigralo u meni nešto novo: život koji sada provodim postao je tako pun da ne osjećam nikakve potrebe za nečim izvan toga, osim za ljubav koja me veže s mojom ženom . . . Vrijeme je za učenjaka predragocjeno a da bi ga gubio na stvari u kojima razum praktično nema udjela. [. . .] Moram se odlučiti; osjećam da ne mogu ostati u takvom stanju koje bi nas skoro moglo postati pretvaranje.« (Aubert, *Il giovane e la scienza*, Ed. Paoline 1963. pg. 7 sq).

Tu je možda ocrтана slika duševnog stanja ne jednog katoličkog intelektualca. Danas se sve više zaboravlja »vertikalna dimenzija«, teologiju potiskuje antropologija i »humanizam«, koji se sav koncentrira oko čovjeka i na taj se način otvara put k praktičnom ili teoretskom ateizmu.

2. Koncil je jasno uočio sve te radikalne promjene i zauzeo stav prema njima. U svom govoru pri otvaranju I zasjedanja Koncila 11. X 1962 izjavio je papa Ivan XXIII: »Ekumenski koncil hoće da iznese katoličku nauku čitavu, neumanjenu i neiskrivljenu«. Ali je dodao: »Potrebno je da se ta sigurna i nepromjenljiva nauka istraži i izloži na način

kakav traže današnja vremena. Drugo je depositum fidei, tj. istine koje su sadržane u časnoj našoj doktrini, a drugo način na koji se te istine izražavaju, eodem tamen sensu eademque sententia«.

Odatle nastojanje Koncila i postkoncilskog rada da se istine kršćanske vjere približe mentalitetu današnjeg čovjeka, njegovom načinu mišljenja i da se vodi računa o suvremenim dostignućima na drugim područjima znanosti i naučnog istraživanja.

Ta koncilaska obnova — koja je urodila mnogim plodovima na području biblijske teologije, dogmatike, moralke, ekumenizma i liturgije — izmijenila je ujedno mnoge ustaljene običaje i načine mišljenja, pa i takve za koje se prije mislilo da su nepromjenljivi, te je dala snažne impulse za novu teološku refleksiju i za nov stil kršćanskog života i liturgije. A upravo to često puta u izvjesnim krugovima vjernika rađa nemirom i nesigurnošću.

Možda svaki biskup dobiva pisma vjernika protiv provođenja liturgijske reforme. Ti su prigovori kadikad i opravdani, jer su pojedini dušobrižnici te reforme provodili neoprezno, bez potrebite pripreve i dijaloga s vjernicima, kadikad i neukusno, pa su time šokirali vjernike. U nekim zemljama postoje čitavi organizirani pokreti koji su protiv liturgijske reforme uopće i traže povratak na staro.

Međutim, ono što mora ozbiljno zabrinjavati, to su — najblaže rečeno — presmioni pokušaji na području teologije, pri kojima se ne razlikuje ono što spada na definiranu katoličku nauku i ono što je ostavljeno slobodnom raspravljanju teologa te dovode do pravih zabluda, jer više ne ostaje »idem sensus eademque sententia« vjerskih istina. Na Sinodi je posebno s dubokim žaljenjem spomenuto da neki stvarno dovode u sumnju pojedine istine vjere, kao na pr. o spoznaji Boga, o Kristovoj osobi, uskrsnuću, euharistiji, istočnom grijehu, djevičanstvu Bl. Djevice Marije i objektivnosti moralnog zakona. Tu se već ozbiljno postavlja pitanje da li takvi katolici još stoje na katoličkim pozicijama.

3. Kao ozbiljna činjenica spomenut je na Sinodi i u dokumentu mentalitet koji *ne vodi računa o crkvenom učiteljstvu* ili mu se čak suprotstavlja. Kao malu ilustraciju navodim slučaj koji se zbio prošlog ljeta. Kad je sv. otac izdao svoju encikliku o celibatu, 17 studenata jednog bogoslovskeg sjemeništa u Nizozemskoj objavilo je u novinama svojim potpisima popraćen članak u kome se kritički osvrću na encikliku koju je izdao »rimski biskup«.

4. Kao uzrok ove krize navodi se također: »Interdum, iuxta sententiam aliquorum, *parcitas ministerii sacerdotalis* in veritate docenda erroribusque arcendis«. Ovaj izraz »*parcitas ministerii sacerdotalis*« mnogi nisu razumjeli. Čak je u prijevodu na jedan živi jezik za vrijeme Sinode preveden sa »pomanjkanje klera«. Nije sasvim točno preveden ni na hrvatski u »Svescima« (»slabo zalaganje«). U latinskom je tekstu to eufemistički rečeno, a misao je bila: ponekad i slabo zalaganje biskupa i svećenika u naučavanju vjerske istine i u pobijanju zabluda. Htjelo se reći: biskupi i svećenici ne smiju uz ovakvu situaciju ostati »canes muti, non valentes latrare« (Is 56, 10).

5. Jedan od razloga dezorijentacije jesu također moderna *sredstva društvene komunikacije*: štampa, radio, televizija. — Često se puta može npr. dogoditi da koji teolog sasvim dobronamjerno iznese koju novu misao u stručnom časopisu ili u predavanju za uži krug, možda i ne kao svoje definitivno mišljenje, nego kao poticaj za diskusiju i istraživanje. A budući da se radi o nečem novom, dnevna štampa i druga sredstva komunikacije to za kratko vrijeme raznesu po svijetu, po mogućnosti pod senzacionalnim naslovom, i tako unose zabunu među vjernike. Tako su nedavno neke novinske agencije donijele vijest da je kardinalska komisija koja je proučavala u posljednje vrijeme mnogo diskutirani holandski »Katekizam za odrasle« pronašla da je »sve u redu«. Poznato je, međutim — također iz novinskih agencija — da je kard. Alfrink već mnogo ranije dao izjavu kako ni sami holandski biskupi nisu bili zadovoljni sa svim formulacijama tog katekizma. Kasnije se je isti kardinal ogradio od engleskog prijevoda tog katekizma, štampanog bez imprimatura. Tako je »Osservatore Romano« bio nedavno prisiljen da demantira kao preuranjenu vijest da je u tom katekizmu »sve u redu«.

II DIO: PRINCIPI KOJIH SE TREBA DRŽATI

Mjesto »de principiis« naslov ovog dijela dokumenta mogao bi mirne duše glasiti i »de remediis«. — Iznosim ukratko principe redom kojim su navedeni u dokumentu.

1. *Treba neprestano navješćivati vjeru*

»Fides ex auditu« (Rom. 10, 17). — Sinoda izričito naglašava da su »omnes Ecclesiae filii« odgovorni da ljudima današnjeg vremena navješćuju fidei donum; dakako, stupanj te obaveze ovisan je o sposobnostima pojedinca i o njegovom položaju u Crkvi. Posebno se spominju biskupi i svećenici, redovnici (misli se i na redovnice), laički katehisti i roditelji (s obzirom na svoju djecu). Sinoda inzistira na ovom pozitivnom navješćivanju sadržaja objave i stoga to stavlja na prvo mjesto. Naglašuje to posebno u ovoj »Godini vjere«.

2. *De Magisterio authentico*

Isus Krist povjerio je apostolima, direktnim svjedocima njegove objave, da tu objavu prenose i propovijedaju drugima. »Idite i naučavajte sve narode.« (Mt 28, 19) — »Idite po svem svijetu i navješćujte Evanđelje svim stvorovima.« (Mk 16, 15) — »Bit ćete moji svjedoci u Jerusalemu, u čitavoj Judeji i Samariji i sve do krajnjih granica zemlje« (Dj 1, 8). Apostoli su svjedoci ne samo u tom smislu da mogu točno posvjedočiti ono što su vidjeli i čuli od Isusa. Isus čini svjedočanstvo apostola autentičnim: »Tko vas sluša, mene sluša« (Lk 10, 16). Apostoli ne samo da govore sve točno o Isusu nego oni govore *u ime Isusovo*. Ta ista misija povjerena je i nasljednicima apostola, i oni je vrše bilo zajednički: na koncilima, bilo pojedinačno. Posebni položaj zauzima, zbog primata i karizme nepogrešivosti, nasljednik sv. Petra.

Dokumenat posebno naglašava dužnost naučavanja u kolegijalnoj formi: pomoću biskupskih konferencija, te izražava želju da pojedine konferencije budu u tom međusobno i što povezane.

3. Pastoralni način u vršenju učiteljske službe

Naglašava se pozitivni način izlaganja istine. Učiteljstvo mora biti svjesno da je napredak u shvaćanju vjerskih istina opravdan i ono mora voditi računa o napretku znanosti i kulture te o novim problemima koji neprestano nastaju. Neka se učiteljstvo savjetuje sa stručnjacima. Uza sve to, potreban je »firmum exercitum auctoritatis ad dirigendam Ecclesiam Dei«. Kad se radi o zloupotrebama i devijacijama, treba u ljubavi opomenuti; ako to ne pomogne, treba posegnuti i za uklanjanjem iz službe.

4. Rad i odgovornost teologa

Treba dobro razlikovati zadatak autentičnog crkvenog učiteljstva (Magisterium) od zadatka stručnjaka teologa. Možemo reći da je to neki proprium Kristove Crkve za koji bi teško bilo naći analogiju u sektoru profanih znanosti. Svi su apostoli bili autentični učitelji vjere, a među njima je školovani teolog bio samo Pavao.

Uza sve to što teolozi sami po sebi nisu autentični učitelji vjere, inak je njihova zadaća u Crkvi dragocjena i neophodna. Njihov je zadatak da neprestano nastoje oko što dubljeg shvaćanja i što preciznijeg izražavanja misterija relevanti. Stoga im treba dati opravdanu slobodu istraživanja, dakako unutar granica Božije riječi kako je naučava živo učiteljstvo Crkve, u prvom redu papa. Njihova je dužnost »verbo Dei humiliter fideliterque inservire«, a ne da se neovlašteno služe riječju Božijom za propagiranje vlastitih ideja.

5. O širenju nauke

Upravo zbog brzog i općenitog širenja ideja pomoću modernih sredstava komunikacije, o čemu je bilo prije govora, potrebna je prudentia pastoralis. Dokumenat upotrebljava izraz »*paedagogia fidei*«. I u stvarima vjere treba postupati po pedagoškim principima; vjernike treba od fundamentalnih i sigurnih stvari voditi do novih spoznaja, tako da se manifestira kontinuitet u vjeri Crkve. Mislim da na to treba paziti osobito kod nas, gdje mlađa katolička generacija — zbog naših posebnih okolnosti — nije imala prilike sistematski upoznati svoju vjeru. Dokumenat nadalje traži da se hipoteze prikažu kao hipoteze, u onom stupnju vjerojatnosti koji im stvarno pripada. Mislim da i ne bi trebalo posebno naglašavati veliku odgovornost onih koji u propovijedi i katehezi navješćuju vjeru da pred svoje slušače ne iznose »moderne« i nesigurne stvari koje su možda čitali u kakvom teološkim časopisu, a za koje njihovi slušači nemaju nutarnje spremne i stoga ih mogu dovesti u nemir ili do dvojbe o vjeri. Smatram da bi dobro bilo da se teolozi povremeno posavjetuju sa svojim biskupima da li je u danim okolnostima, ad vitandum scandalum, uputno da se neka stvar objelodani, pogotovo u štampi »široke potrošnje«. Tako bi se mogla izbjeći mnoga

pomutnja. Prije nekog vremena u jednom stranom katoličkom časopisu (namjerice ne spominjem njegovo ime), časopisu koji ima neobično veliku tiražu i koji je namijenjen najširim slojevima, izašao je iz pera jednog poznatog teologa članak koji se možda može i pravilno interpretirati, ali koji je izazvao čitav metež i polemike. Takve stvari treba izbjegavati.

6. Svjedočanstvo riječi treba da prati svjedočanstvo života

Riječi bez odgovarajućih djela znače vrlo malo. Stoga Sinoda upozorava biskupe, svećenike, redovnike i sve vjernike da svjedočanstvo vjere bude prisutno ne samo u riječima nego i u djelima, osobito u djelama kršćanske ljubavi, ljubavi izvršivane ne samo pojedinačno nego i na socijalni i internacionalni način. Time će se postići da ljudi koji na različitim krajevima svijeta trpe bijedu, socijalnu nepravdu i različite vrste diskriminacije, u Crkvi vide i upoznaju »*signum levatum in natione*«.

III DIO: PRIJEDLOZI (VOTA)

Sinodalni su oci u svojim interventima stavili sv. ocu još dva konkretna prijedloga:

1. *ustanovljenje internacionalne teološke komisije* na širokoj bazi koja bi pružala stručnu pomoć Sv. Stolici, a osobito Svetoj kongregaciji za nauku vjere, napose u doktrinalnim pitanjima veće važnosti. Koliko sam imao prilike razabrati iz razgovora sa sv. ocem, on ima ozbiljnu nakanu ostvariti prijedlog Sinode. Treba samo riješiti neka konkretna pitanja. Prije svega, treba imati na umu da kod Svete kongregacije od uvijek postoji vijeće konzultora, stručnih teologa nastanjenih u Rimu (među njima i naš o. Karlo Balić OFM) koji se redovito sastaju svakog tjedna. Osim toga postoje i »periti« Kongregacije koje povremeno pitaju za stručni savjet.

Predložena se teološka komisija može zamisliti na različite načine. Ili kao neka teološka akademija, ili kao autonomni organ Sv. Stolice ili pak uključena u Kongregaciju za nauku vjere, ali sa zadacima koji ne bi bili posve identični sa zadatkom vijeća konzultora. — Sve ove stvari traže ozbiljan studij da se pronađe pravi i uspješni način za realizaciju ovoga prijedloga Sinode. U svakom slučaju, treba izbjeći pogibelj »paralelnog magisterija« ili »duplikata« Svete kongregacije za nauku vjere.

2. *deklaracija o stavovima vjere*. Prijedlog je imao u vidu da Sv. Stolica izda pozitivnu i pastoralnu deklaraciju o današnjoj vjerskoj problematici koja će vjernicima dati potrebnu direktivu i sigurnost u vjeri. — Zasad još nije jasno u kojem će obliku Sv. Stolica ili sv. otac izdati takvu deklaraciju koja bi sigurno bila od neprocjenjive koristi.

Ova konferencija samo je kratak komentar uz sinodalni dokument. Preporučujem svakomu da čita i meditira originalni tekst koji se nalazi u »Svescima — kršćanska sadašnjost«.

SUMMARIUM

Eminentissimus card. Seper in sua allocutione Documenti Synodi Episcoporum de hodierno statu theologiae describit sortem ac principalia effert lineamenta. Patrum mentem in discussionibus apertam Documentum omnibus patefacit. Quae causae principales talis status, nec tam offuscatae ut spes non relinquant, nec tam lucidae ut angoris expertes a praeoccupatione et vigilantia eximi videamur? Absque dubio aliquibus non facile est veritates fidei hodiernae mentalitati accomodato modo exponere; peius esset veritates fidei non in eodem sensu nec eadem sententia proponere. Ex parte sacerdotum non unum est quod in hac momentosa quaestione desideratur. De Magisterio Ecclesiae nonnulli haud sufficientem curam habent, dum alii in respuendis erroribus segnes apparent. Sed hae non univae sunt causae.— Remedia quaerenda. Nemo sit qui in doctrina fidei tradenda piger inveniat. Sub Magisterii Ecclesiae ductu, theologi semper pastorali fini conformiter, invitantur primi incumbere ut mysterium Verbi revelati profundius intellegant, diligentius exprimant ac semper prudenter proponant. Doctrinae accedat vita, ut omnes filii Ecclesiae sint »signum levatum in natione«. Votis Episcoporum quoad institutionem Commissionis internationalis theologorum et quoad Declarationem aliquam de rebus fidei nemo est qui non adiungeret fervida vota ac ad Deum preces.